

Lateralizacja – wybrane problemy

Elżbieta Bober

Lateralizacja to funkcjonalna przewaga stronna ciała człowieka, przejawiająca się jako preferencja do używania ręki, oka, nogi i ucha leżących po tej samej stronie ciała.

Dziecko rodzi się z określoną predyspozycją do danego typu lateralizacji, który w ciągu życia ustala się w kierunku określonego modelu lateralizacji.

Wyróżnia się następujące rodzaje lateralizacji:

1. **lateralizacja jednorodna:** -*prawostronna* (przeważa sprawność prawej ręki, prawego oka, prawej nogi) ; -*lewostronna* (przewaga sprawności lewej ręki, lewego oka, lewej nogi).
2. **lateralizacja niejednorodna:** -*skrzyżowana* (np. sprawniejsza lewa ręka, prawe oko, lewa noga lub prawa ręka, lewe oko, prawa (lewa) noga) .

lateralizacja osłabiona (dziecko jest np. *oburęczne* lub *obuoczne*, *obunożne*).

Ustalanie się dominacji ręki jest sprawą indywidualną i przebiega w różnorodny sposób u poszczególnych dzieci. U dzieci oburęcznych proces lateralizacji przebiega w sposób zwolniony. Obie ręce tych dzieci są zazwyczaj mało sprawne, często występuje również brak koordynacji między nimi. Jeśli dziecko posługuje się na zmianę prawą i lewą ręką powyżej 10r.ż. to objaw ten możemy interpretować jako zaburzenie rozwoju. Dzieci takie zazwyczaj napotykają na trudności w nauce.

Przyjmuje się, że:

- u większości dzieci w wieku **2 – 3 r.ż.** można stwierdzić silnie ukształtowaną *praworęczność* :
- *leworęczność* – ustala się zazwyczaj między **3 – 4 r.ż** ;
- *oburęczność* – jest częstym zjawiskiem u dzieci **do 4 r.ż**

W ciągu pierwszego roku nauki szkolnej powinna się ustalić dominacja ręki. **Powyżej 10 r.ż nieustalona lateralizacja może być uznawana za zaburzenie rozwoju.**

Aby uchronić dziecko przed konsekwencjami niewłaściwych nawyków ruchowych, kształtujących się od okresu niemowlęcego aż do końca nauczania wczesnoszkolnego, czyli do momentu, kiedy opanowuje ono w sposób automatyczny czynność pisania, konieczna jest ocena dominacji stronnej u dziecka, u którego obserwujemy zakłócenia w procesie lateralizacji.

Jeśli podczas spontanicznej aktywności dziecka zaobserwujemy, że:

- dziecko posługuje się ręką lewą, raz lewą a raz prawą, czasami posługuje się na równi obiema
- przy czynnościach grafomotorycznych – wykonuje je niechętnie, niedbale bądź nie nadąża za grupą
- szybko się męczy i zniechęca podczas wykonywania czynności manualnych
- ma trudności w przyswajaniu pojęć określających kierunki przestrzenne oraz w orientacji w stronach swego ciała

a podczas nauki pisania:

- kreśli litery niekształtnie
- w nierównych odstępach
- opuszcza linijkę bądź zaczyna pisać od środka kartki
- pisze „pismem lustrzanym”, czyli kreśli znaki stanowiące zwierciadlane odbicie pisma normalnego

to musimy skierować dziecko do psychologa, który określi przyczyny trudności i ustali odpowiednie oddziaływania usprawniające.

Postępowanie z dziećmi o zaburzonej lateralizacji i obniżonej sprawności manualnej

W przypadku dzieci o obniżonej sprawności manualnej (zarówno leworęcznych jak i praworęcznych, czy oburęcznych) usprawniamy motorykę ręki wiodącej (bądź obu rąk), zwracając uwagę na:

- pozycję dziecka przy pisaniu (wyprostowane plecy, właściwie ułożone ręce na stoliku, stopy oparte o podłoże)
- sposób trzymania ołówka, kredki

i wprowadzając różnorodne ćwiczenia :

- ćwiczenia prawidłowego uchwytu i sposobu trzymania ołówka, kredki...
- ćwiczenia zdolności do kontrolowania siły nacisku ręki dziecka w trakcie pisania, rysowania
- wytwarzanie nawyków ruchowych związanych z kierunkiem pisania
- ćwiczenia precyzji ruchów
- ćwiczenia współpracy oka i ręki
- ćwiczenia relaksacyjne – w przerwie między ćwiczeniami graficznymi

Odpowiednie ćwiczenia grafomotoryczne pomagają dziecku w osiągnięciu gotowości do nauki pisania, służą także korygowaniu nieprawidłowej techniki rysowania i pisania.

W przypadku dzieci leworęcznych pamiętamy o następujących zasadach:

- kartka (zeszyt) powinna być ułożona ukośnie, jej lewy górny róg skierowany ku górze
- lampka oświetlająca stanowisko pracy dziecka jest ustawiona z prawej strony, aby cień ręki nie utrudniał pisania
- dziecko dowolnie reguluje kąt nachylenia kartki
- kartka znajduje się na lewo od osi ciała
- w szkole dziecko siedzi z lewej strony ławki (jeśli ma praworęcznego sąsiada) wówczas dzieci nie przeszkadzają sobie nawzajem podczas pisania.

Przykładowe zabawy dla dzieci z zaburzeniami lateralizacji

Zabawa 1.

Dziecko stoi przed terapeutą.

Polecenie: „*Podskakujemy w miejscu przez kilka minut.*

Stop. Zatrzymujemy się. Kładziemy obie dłonie na klatce piersiowej.

Przesuwamy dłonie w kierunku bijącego serca.

Czujemy bicie serca, wsłuchujemy się w jego rytm.

Informacja: „*Serce mamy po lewej stronie. Abyś zapamiętał, założę Ci frotkę na tę rękę, która jest bliżej serca. Podnieś tę rękę do góry – to jest lewa ręka*”.

Polecenie: „*Założ drugą frotkę na kostkę lewej nogi*”.

Informacja: „*Frotka jest na lewej nodze*”.

Polecenie: „*Podnieś do góry rękę na której nie ma frotki. To jest prawa ręka.*”

„Złap się prawą ręką za prawą kostkę” .itp.

Zabawa 2.

„Czy znasz, czy znasz magiczną liczbę siedem?

Tak jest jeden – tupnięcie prawą nogą

Tak jest dwa – tupnięcie lewą nogą

Tak jest trzy – przyklęk na prawe kolano

Tak jest cztery – przyklęk na lewe kolano

Tak jest pięć – podparcie prawym łokciem

Tak jest sześć – podparcie lewym łokciem

A tak siedem – podparcie się czołem.

Inne zabawy

- Naprzemienne dotykanie – prawą ręką lewe kolano; lewą ręką prawe ucho itp. chwytanie woreczka z ryżem– raz prawą ręką a raz lewą; kopanie piłki do bramki – raz prawą nogą a raz lewą itp.

- Kreślenie kół różnej wielkości w powietrzu ręką lewą, prawą, obiema, ze zwróceniem uwagi na kierunek kreślenia i płynność ruchów (zabawa przy muzyce).
- Leniwe ósemki raz prawą ręką, raz lewą, obiema (zabawa przy muzyce) (ćwiczenia zapożyczone z technik P. Dennisona) i inne.

Przykładowe zeszyty ćwiczeń dla dzieci usprawniające grafomotorykę

1. Bogdanowicz M., *Przygotowanie do nauki pisania. Ćwiczenia grafomotoryczne według Hany Tymichowej*, Harmonia, Gdańsk 2003.
2. Bogdanowicz M., Rożyńska M., *LEWA ręka rysuje i pisze. Ćwiczenia przygotowujące do pisania dla dzieci leworęcznych. Część 1- 3.*, Harmonia, Gdańsk 2003.
3. Bogdanowicz M., Rożyńska M., *Zeszyt ćwiczeń dla dziecka leworęcznego z ukośnie ułożoną liniaturą.*, Harmonia, Gdańsk 2003.
4. Brejnak W., *Ćwiczenia wprowadzające do nauki pisania. cz. 1, cz. 2*, Seventh Sea, Warszawa 2005.
5. Brejnak W., *Ćwiczenia graficzne usprawniające technikę pisania*. Seventh Sea, Warszawa 2005.
6. Gawęł E., *Ćwiczenia grafomotoryczne. Część I – klasa 0 – 1.*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2004.
7. Gawęł E., *Ćwiczenia grafomotoryczne. Część II – klasa 2 – 3.*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2004.
8. Hływa R.A., *311 szlaczków i zygzaczków. Ćwiczenia grafomotoryczne usprawniające rękę piszącą*. Harmonia, Gdańsk 2005.
9. Hływa R.A., *Owoce, warzywa i szlaczki. Ćwiczenia grafomotoryczne usprawniające rękę piszącą*. Harmonia, Gdańsk 2005.

10. Hływa R.A., *Zwierzaczki i szlaczki. Ćwiczenia grafomotoryczne usprawniające rękę piszącą*. Harmonia, Gdańsk 2005.
11. Sobolewska R., *Od pętelki do literki. Ćwiczenia przygotowujące do nauki pisania.*, Seventh Sea, Warszawa 2004.

Bibliografia

1. Bogdanowicz M., *Psychologia kliniczna dziecka w wieku przedszkolnym*, WSiP, Warszawa 1985.
2. Bogdanowicz M., *Leworęczność u dzieci*, WSiP, Warszawa 1989.
3. Bogdanowicz M., *Przygotowanie do nauki pisania. Ćwiczenia grafomotoryczne według Hany Tymichowej*, Harmonia, Gdańsk 2003.
4. Gruszczyk- Kolczyńska E., Zielińska E., *Wspomaganie rozwoju umysłowego trzylatków i dzieci starszych wolniej rozwijających się*, WSiP, Warszawa 2000.
5. Gruszczyk- Kolczyńska E., Zielińska E., *Wspomaganie rozwoju umysłowego czterolatków i pięciolatków*, WSiP, Warszawa 2004.
6. Waszkiewicz E., *Zestaw ćwiczeń do zajęć korekcyjno- kompensacyjnych dla dzieci przedszkolnych*, Jastrząb J., *Usprawnianie funkcji percepcyjno- motorycznych dzieci dyslektycznych*, Jastrząb J., *Gry i zabawy w terapii pedagogicznej*, CMPPP, Warszawa 2002.